

EDITORIAL

Korapsyon sa tunga sang krisis kag pandemya

Sa tunga sang malapad kag daw wala sang katapusan nga pag-antus sang pumuluyong Pilipino sa pandemya kag mga paantus nga *lockdown*, nahimo pa sang rehimeng Duterte nga dispalkuhon, kurakuton kag idingot sa pumuluyo ang pila ka pulo ka bilyong piso nga pondo sang banwa.

Sobra-sobra ang pagpangakig sang pumuluyong Pilipino sa ginbuyagyag sang Commission on Audit (COA) nga mga kagarukan sa gubyrno, ilabi na sa pag-uyat sang pondo para sa pandemya nga kulang nga kulang na gani, ginpatuyangan o gindispalko pa. Patimaan nga lapnagon kag sistematiko ang korapsyon sa idalum ni Duterte, tadtad sang pula nga marka sang COA ang halos tanan nga mayor nga ahensya sang gubyrno. Sa tuyo nga takpan ang mga kagarukan nga ini, ginkugmat ni Duterte ang COA nga indi ipagwa ang ila mga nakalkal.

Sa atubang sang pila ka pulo ka libo nga napatay sa Covid-19, masobra isa ka milyon ang nagbalatian, minilyon ang nadulaan sang trabaho kag nagaantus sang sobrang kabud-

layan kag kagulutmon, kriminal ang mga kagarukan nga ini kag dapat pasabton ang mga tawo sa likod sini. Ginabuyagyag sini nga paltik ang ginahambal nga nagaalagad sa banwa ang burukrasya sang reaksyunaryong estado. Ang matuod mabug-at nga palas-anon ini nga nagawasak sa abaga sang ordinaryong pumuluyo.

Ang pagdispalko kag indi husto nga pagprayoridad sa pondo sang banwa ilabi pa nga nagapalala sa ginaagyan nga krisis sang banwa kag pag-antus sang pumuluyo. Ang labaw nga kakulangan, pagdispalko kag pag-usik sa pondo nga natalana sa pag-atubang sa pandemya nagapiang sa kapasidad sang banwa nga dag-on ang pandemya. Tuman ka kulang ang ikasarang sa *mass testing*, *contact tracing*, pagpangbaku-

na kag pagpabaskog sang kapasidad sang mga pangpubliko nga ospital, mga yabi nga tikang agud madaog ang pandemya. Masobra isa ka tuig na pero bulag gihapon ang mga upi-syal sa ikaayong lawas kon sa diin kag paano nagalapta ang balatian.

Gani permi nga ulihi ang sabat sang gubyrno sa paglapta sang bayrus kag sa katapusan paliwat-liwat nga *lockdown* ang sabat. Bangud sa pagsalig sa militaristang *lockdown* bilang solusyon sa pandemya, ginapiang ni Duterte ang ekonomya sang pungsod kag pangabuhian sang ordinaryong mga Pilipino.

Daku nga bahin sang mga kagarukan nga ini ginakinaiyahan sang pondo nga wala gingamit nga ginmandu ni Duterte nga tipunon sang Department of Budget and Management. Madamo ang nagapati nga kabahin ini sang pagkuripon sa binilyong piso nga pondo pang-eleksyon nga igabuhos sa ekonomya sa katapusan sang tuig o sa masunod nga tuig agud magpasikat, pangbakal sang boto kag suporta sa mga pulitiko kag para sa manipulasyon sang resulta sang eleksyon.

Nangil-ad na gid ang pumuluyo kon paano ginauna pa subong ni Duterte ang iya pagkapit-tuko sa poder sa atubang sang lapnagon nga pag-antus sang masang Pilipino nga bunga sang kapalpakan sa pagginuberno kag labaw nga pagpabaya. Ang katuwang sini nga kagarukan sa pag-uyat sang pondo sang gubyrerno amo ang dugang nga pasakit kag palas-anon sang pumuluyo.

Tuman ka hayag ang paltik nga postura ni Duterte nga “anti-korapsyon.” Ang pagsipa sa mga gamay nga burukrata palagwaon para tabunan ang korapsyon sang dalagku. Ang pinakadaku nga kurakot ang pinakamalapit niya nga suluguon, mga heneral kag pinakaginasaligan niya nga mga upisyal nga bisan nabuyagyag na kag wala-tuo nga ginapakamalaut ginapabay-an nga magpadayon sa ila pagdispalko kag pag-usik sa kwarta sang pumuluyo. Nagasungaw sa kagaruk ang iya nga gubyrerno.

Bangud sa nagalala nga kagarukan, sobra-sobra nga pagpabaya kag pagkapyot ni Duterte sa gahum, nagadaku ang posibilidad nga magalupok ang mas malala pang krisis sa ikaayong lawas, ekonomya kag puli-

tika sa palaabuton nga mga semana kag bulan.

Sa pagtuhaw sang bag-o nga mas mabangis nga tipo sang Covid-19 pareho sang Delta *variant* kag iban pa, daku ang katalagman nga labi pang magalala ang pandemya nga lampas sa ikasarang sang sistema sa ikaayong lawas. Nagadamo nga nagadamo na ang mga nars nga nagresayn bangud sa kakapoy sa trabaho kag kakapoy sa paghulat sang ila mga benepisyo. Ginakulang na ang mga ospital sang mga pasilidad kag mamumugon nga magatawo sa mga ini, gani madamo nga mayasakit ang wala na nahatagan sang bulong. Sa atubang sini, paliwat-liwat nga *lockdown* gihapon ang nagapanguna nga sabat sang rehimen, nga sigurado nga labi pang magapiang sa ekonomya kag palangabuhian sang masa.

Ginaubos sang rehimen Duterte ang pasensya sang pumuluyo. Nagabukal ang dugo sang pumuluyo sa ginapakita sang mga daluk nga burukrata kapitalista kon paano nga ginauna pa nila ang ila nga gahum, mga luho, kaheta kag bulsa bisan nagahagmak na ang pumuluyo sa pag-antus.

Ginapangita sang pumuluyo kon paano kag diin ibuhos ang ila nagaalawas nga kaakig sa rehimen.

Ara sa abaga sang mga progresibo kag demokratikong pwersa ang responsibilidad nga tipunon ang kaakig nga ini sang pumuluyo kag hatagan-korte ini bilang isa ka makagagahum nga armas sang pagbag-o. Dapat nila nga abuton ang minilyon nga pumuluyo nga nagapangita sang ubay kag kasanag sa dalan nga dapat agyan para ipakig-away ang ila nga interes kag kaayuhan. Dapat pangibabawan ang mga pag-istriktong sang *lockdown* kag pasistang paghari para himuon ang malaparan nga kampanya sang pagpukaw, pagorganisa kag pagpahulag sa masa.

Pilit nga ginapihak-pihak sang rehimen Duterte ang pumuluyo gamit ang pagpaniplang, kabutigan, pagpamahog kag kalakasan. Dapat ini nga tumbasan sang wala sang kakapoy nga paghulag para isahon ang mga pamatan-on, mga mamumugon, mangunguma, mga imol, kababainhan, mga nars kag duktor, mga titser kag iban pang ordinaryo nga mga empleyado. Dapat bugkuson ang nagkalainlain nga sektor para ipakita sa tanan nga kahigayunan ang malapad nga kaakig sa subong nga krisis nga kahimuan ni Duterte kag iya nga mga alipures.

Dapat mangin handa sa madasig nga pagliso o nagabag-o nga sitwasyon kag dakpon ang tanan nga kahigayunan nga tipunon ang kusog sang ginatos ka libo nga pumuluyo sa kalsada kag ihilera ang pinakamalapad nga pwersa para makipagsumpong sa kurakot, palpak, traidor kag pasista nga rehimen.

Bilang iwag, dapat itudlo sang Partido nga sa isa ka bahin, ang lapnagon kag sistematikong korapsyon sa gubyrernong Duterte labi nga nagpalala sa krisis, kabudlayan kag pag-antus sang pumuluyo. Sa pihak nga bahin, tanda man ini sang indi malubad-lubad kag palubha nga palubha ang krisis sang nagaharing sistema nga matapos lang paagi sa armado nga rebolusyonaryong pagbagsak sa reaksyunaryo, papet kag burukrata-kapitalista nga estado. **AB**

Tuig LII No. 16 | Agosto 21, 2021

Ang *Ang Bayan* ginabantala sa lenggwahe nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray, Ingles kag Espanyol. Nagabaton ang *Ang Bayan* sang mga kontribusyon sa porma sang mga artikulo kag balita. Ginabuyok man ang mga bumalasa nga magpaabot sang mga saway kag rekomendasyon sa ikauswag sang aton pahayagan.

@prwc_info

fb.com/editorsofAB

cppinformationbureau@gmail.com

Kaundan

Editorial: Korapsyon sa tunga

sg krisis kg pandemya	1
Mga anomalya sa pondo pangpandemya	3
Gutom kg kabudlayan sa idalom sg ECQ	4
Pagpanamad sg AFP sa BHB	
bahin sa kababainhan	5
Pagtukod sg kampo sa Quezon, ginpaslaw	5
Ka Parts, Pulang artista sg banwa	6
8 armadong aksyon sa 6 ka prubinsya	6
Mga protesta sang banwa	6
Pagpang-agaw sg duta sa Masbate	7
Taas-presyo sg abono, pabudlay	7
Mga kaso batuk sa 9 aktibista, ginbasura	8
Lider-Mangyan, ginpatay sg militar	8
Ilusyon ang 11.8% pagdaku sang GDP	8
Malip-ot nga pulong	9
US, ginpalayas sa Afghanistan	10

Ang *Ang Bayan* ginabantala duha ka beses kada bulan sang Komite Sentral sang Partido Komunista ng Pilipinas

Mga anomalya sa pondo nga pangpandemya

Gin-ulan sang pagpakamalaut si Rodrigo Duterte pagkatapos niya nga pakamalauton kag kugmaton ang Commission on Audit (COA) sang Agosto 16 nga untaton ang pagpubliko sang mga report angut sa mga anomalya sa pondo pangpandemya sang nagkalainlain nga ahensya sang reaksyunaryong gubyerno. Sa masunod nga adlaw, ginreklamo ni Department of Health (DOH) Sec. Francisco Duque III nga “ginguba” kuno sang komisyon ang departamentong pagkatapos nga mahayag ang maanomalya nga paggamit sa pondo sa ikaayong lawas sa kritikal nga panahon sang pandemya nga Covid-19. Kriminal nga pagpabaya kag pag-usik sang pondo sang banwa sa tunga sang pandemya. Ini samtang pila ka libo nga kabuhi ang nasakripisyo, kag milyon nga nadulaan sang trabaho kag hagmak sa kaimulon.

Ginsaway sang COA ang DOH sa napaslawan nga paggamit sini sa pondo pangpandemya, kag mga irregularidad kag kahinayon sa sistema sang pagbakal sang mga suplay kag kagamitan medikal.

Sa partikular, ginkwestyon sang COA ang mga anomalya sa paggamit kag indi pagmaksimisa sa nagalab-ot sa ₱67.32-bilyong pondo pangpandemya sang DOH sang 2020. Suno sa ahensya, naglab-ot sa ₱11.89-bilyong pondo para sa pagpauswag sang sistema sa ikaayong lawas ang wala napagwa dulot sang mga kakulangan sang DOH. Ginkwestyon man sang COA ang masobra ₱95.15-milyong kantidad sang bulong kag iban pang kagamitan medikal nga nag-expire na o indi gani malapit na m-expire sa imbentaryo sini. Maluwag sini, nagaguwa nga may sobra nga pagpresyo sang tubtob ₱1 bilyon ang pagbakal sang ahensya sang mga *face mask* kag *face shield* nga gintugyan sini sa Department of Budget and Management (DBM). Nakalkal nga ginbalik sang DOH sa DBM ang ₱42 bilyon para sa pagbakal sang mga gamit medikal nga wala sang nagakaigo nga dokumentasyon.

Dugang diri, wala man sang areglado nga dokumentasyon ang ₱539.29 milyong gingasto sang DOH para sa kumpensasyon sang mga mamumugon medikal; ₱275.9 milyon para kuno sa mga “meal allowance” kag ₱11.66 milyon para sa *death and sickness pay* sang mga mamumugon medikal; kag kon paano ginagamit ang ₱1.4 bilyong donasyon

nga nabaton sini sa pareho nga tuig.

Department of Social Welfare and Development. Wala nagamit sang ahensya ang ₱780.71-milyong badyet sini para sa Social Amelioration Program (SAP) nga napanginpuslan tani sang 139,300 benepisyaryo. Gikwestyon man ang paggamit sini sa ₱4.36-bilyong pondo para sa SAP sa anom ka rehiyon nga wala sang dokumentasyon. Sa kabilugan, naglab-ot sa ₱5.46 bilyon ang kwestyunable nga gingamit sang ahensya.

Department of Labor and Employment. Nasaway ang kawadon sang areglado nga internal nga sistema sang ayuda sa idalum sang tatlo ka programa sa ayuda para sa mga mamumugon kag migrante nga nadulaan sang trabaho dulot sang pandemya. Namutikan sang mga awditor ang pila ka irregularidad pareho sang sobra-sobra nga ayuda sa 213 benepisyaryo nga nagabalar sang masobra ₱1 milyon. Nabuyagyag man ang wala paghatag sa mga benepisyaryo sang anuman nga ayuda o indi gani kulang nga ayuda. Ara sa ₱22.34 milyon naman ang nakadeposito pa sa mga *remittance center* kag wala pa makuha. Ara sa ₱1.57 bilyon naman ang ginpanagtag sini nga *cash advance* sa mga mamumugon nga wala sang areglado nga dokumentasyon.

Land Transportation Franchising and Regulatory Board. Isa ka porsyento lang o ₱59 milyon ang ginpagwa sang ahensya para sa Service Contracting Program nga

nagatuyo tani nga temporaryo nga iempleyo ang mga drayber nga naapektuhan sang mga restriksyon sa pagbyahe. Wala pa sa katunga sang 60,000 benepisyaryo nga drayber ang narehistro sa amo nga programa.

Department of Agriculture. Naglab-ot sa ₱2.2-bilyong pondo ang wala sini nagamit sa idalum sang Bayanihan 2 nga natalana para ayudahan ang magagmay nga mangunguma nga apektado sang pandemya. Lakip kuno sa mga nahatagan sang ayuda ang “indi kwalipikado nga mga mangunguma”: kag doble tubtob triple nga paghatag sang ayuda sa 14,058 benepisyaryo. Nasaway ang indi husto nga pagpresyo sang ahensya sa mga kagamitan sa pagpanguma nga ginapanagtag sini.

Department of Education. Nasaway ang naatrasar nga pagpaggwa sang ahensya sang ₱1.39 bilyon sa pila ka mga dibisyon sini sa atubang sang mabaskog nga kinahanglanon bunga sang pagpatuman sang *distance learning*. Ara sa ₱916 milyon lang (41%) sa ₱2.23-bilyong pondo nga natalana para sa anum ka rehiyunal nga upisina sang ahensya ang napaggwa, samtang ara sa ₱29 milyon ang wala nagamit sang pito man ka pangrehiyon nga upisina. Ginsaway man sang COA ang sala-sala, kulang-kulang kag tuman kahinay nga produksyon kag deliberi sang mga modyul nga ginagamit sa *distance learning*.

Gutom kag kabudlay sa idalum sang ECQ

Ginpanubo na sa *modified enhanced community quarantine* (MECQ) ang lebel sang *lockdown* sa National Capital Region (NCR), Bataan kag Laguna halin Agosto 21 tubtob 31, pagkatapos ipaidalum sa duha ka semana nga *enhanced community quarantine* (ECQ), ang pinakaistrikto nga kwarantina. Nalab-ot ang desisyon paagi sa “sikreto nga botohan” sang mga myembro sang Inter-Agency Task Force kag wala ginpubliko ang mga basehan sini.

Ginhimo ang anunsyo pila ka oras pagkatapos ginreport sang Department of Health (DOH) ang masobra 14,000 bag-ong kaso sang nalatnan sang bayrus sang Agosto 19. Sa masunod nga adlaw, naglab-ot sa 17,231 ang ginreport nga bag-ong kaso, pinakamadamo halin mag-umpisa ang pandemya. Antes ginpapanaog ang 2-semana nga ECQ, nagabereyds lang sa 9,000 ang nalatnan sang bayrus kada adlaw. Suno sa ahensya, halos 24% sa 60,000 indibidwal nga na-test nagpositibo. Buot hambalon, tuman kagamay sang gina-test sini bangud dapat malab-ot sang pungsod ang 5% *positivity rate* nga numero sang mga gina-test para mahambal nga bastante ang *testing* sini.

Lampas sa 1.8 milyon na ang naigo sang Covid-19 sa bilog nga pungsod sang Agosto 20. Lampas 10,000 ang inadlaw nga nalatnan sa nagligad nga siyam ka adlaw, kag ginatantya magataas pa ini sa masunod nga mga semana.

Sa Metro Manila, ara sa 73% sang mga kama sa ospital para sa kritikal nga mga kaso ang okupado. Gamit man ang 60% sang mga *isolation bed*, 67% sang mga *ward bed* kag 61% sang mga *ventilation machine*. Imbes nga madasig nga padamuon ang mga pasilidad para saluon ang nagadamo nga kaso, ginmandu sang IATF nga isaylo sang mga ospital nga ang mga kama nga natalana sa mga pasyente nga may iban nga balatian sa mga pasyente nga may Covid-19. Ginhimo ini nga wala sang dugang nga personel sa mga ospital kag gintugyan sa sobra sa trabaho nga mga nars kag duktor.

Pero ang nagaguwa nga pinaka-

rason sang pagpanubo sang istatus sa pagkwarantina amo ang ginhambal ni Department of Interior and Local Government Sec. Gen. Eduardo Año nga wala na kuno sang pondo pang-ayuda ang gubyerno kon palawigon pa ang ECQ.

Antes pa diri, ginkontra sang madamo nga negosyante ang plano nga palawigon ang *lockdown*. Silingnila, sa subong pa lang madamo na ang nagsira nga negosyo kag pat-ud nga madugangan pa kon palawigon pa ang ECQ. Sa datos sang National Economic Development Authority, ₱150 bilyon ang nadula kada semana sa pagluntad sang ECQ. Mabaskog ang epekto sini sa ekonomya bangud sangkatlo sini ginabug-os sang NCR.

Bunga sang serye sang mga *lockdown* halin 2020, naglab-ot na sa 9.2 milyon tubtob 13.5 milyong Pilipino ang nadulaan o kulang sang trabaho bangud sa pandemya. Idugang pa diri ang ginatantya nga 444,000 nga nadula nga trabaho bangud sa duha ka semana nga ECQ.

Imbes pabaskugon, labing narusdak ang sistema sa ikaayong lawas kag mga mamumugon sini. Suno sa Philippine Nurses Association, naglab-ot na sa 40% sang mga nars sa pungsod ang nagresayn sa trabaho halin sang nagligad nga tuig bunga sang sobra kakapoy, gamay nga sweldo kag wala sang ayuda pareho sang *special risk allowance* kag *active hazard pay* halin sa gubyerno. May 30,000 nars ang nagatrabaho sa pribadong sektor kag 13,000 sa ila ang kontraktwal. Nagpaandam ang mas madamo pa nga nars nga magresayn sa pwesto dulot sang sobra-sobrang trabaho kag pagdingot sang ila mga benepisyo.

Ginpakamalaut man sang mga

mamalidha ang tuman kagamay nga ₱4.5 bilyong ayuda nga ginapabugal ni Año. Base sa datos halin sa iPrice, isa ka *online data aggregator*, ginapakita nga ang NCR sang Abril nagapangaduha sa may pinakamataas nga renta sa balay, masunod sa Singapore. Suno kay Bayan Muna Rep. Carlos Zarate, ang gasto para sa isa ka bulan sang isa ka tawo sa NCR ₱50,800 kag ₱28,800 kung wala siya nagarenta. Kung tungaon ini sa duha ka semana, ang isa ka indibidwal nagakinahanglan sang ₱14,00 kada semana. Ang alokasyon nga ₱1,000 kada indibidwal indi man lang katumbas sang duha ka adlaw nga minimum nga sweldo sa NCR kag mas manubo sa ₱1,058 kada adlaw nga makabuhi nga sweldo para sa lima-katawo nga pamilya. Bisan ihatag pa sang gubyerno ang ₱4,000 kada pamilya, indi giha-pon ini mag-igo. Base sa datos sang iPrice, ang isa ka apat-katawo nga pamilya nagakinahanglan sang ₱57,600 agud mabuhi nga disente sa sulod sang duha ka semana, malayo sa maksimum nga mahimo makuha nga ayuda nga ₱4,000.

Sa tunga sini, ginpaarangkada sang rehimen ang pag-istrikto sa paghulag kag pagpang-ipit sa ngalan sang pandemya. Naglab-ot sa 108,777 ang ginaresto sang mga pulis sa NCR bangud sa paglapas sa mga protokol sa ikaayong lawas pangunahon sa pang-ekonomya nga kabangdanan. Ginluthang man sang isa ka tanod ang manugkalkal sang basura nga si Eduardo Geñoga sad-tong gab-i sang Sabado sa Barangay 156 sa Tondo, Manila pagkatapos sitahon bangud sa paglapas sa *curfew*. Si Geñoga may sakit sa paminsaron.

AB

Garuk nga pagpanamad sang AFP sa BHB bahin sa kababainhan

Sa nagligad nga pila ka tuig, gin-umpisahan sang Armed Forces of the Philippines (AFP) ang tiko nga kabutigan nga ginapalapnag sining “pagpang-abuso” sa kababainhan sa sulod sang Bagong Hukbong Bayan (BHB). Ginagamit sini nga “evidensya” ang nakumpiska nga mga *birth control pill*, *condom* kag *pregnancy test* halin sa mga kampo sang BHB bilang pamatuod sang “pagpang-ulipon kag pagpang-abuso sekswal” sang mga lalaki nga katapo sang hangaway sa kababainhan.

Ini bisan maathag nga ang amo nga mga suplay-medikal mga instrumento sa responsable nga pagpamilya. Liw-as sa ginapagwa sang AFP, ginapatunayan sini ang pag-sakdag sang rebolusyonaryong hublag sa mga kinamatarung sang mga kababainhan sa ikaayong lawas kag reproduksyon. Indi lang malisyoso ang pagpangtiko sang AFP sa tunay nga gamit sang mga ini, ginapamatud-an man sini ang pagkangil-ad kag manubo nga pagtan-aw sang reaksyonaryong hangaway sa kababainhan.

Hugot nga nagasunod ang mga katapo sang BHB sa pagsakdag sang mga kinamatarung kag kaayuhan sang kababainhan, labina sang mga babae nga hangaway. Nakasaad ini sa Walo ka Punto nga Dapat Tandaan: “Indi paghimuslan ang kababainhan.” Ginapatuman ang prinsipyo nga ini sa tanan nga patag, kag labina sa pagpakigrelasyon kag pag-asawahay. Ginapapanaugan sang aksyon pangdisiplina ang sin-o man nga maglapas sa mga pagsulondan nga ini.

May mga pagsulondan ang rebolusyonaryong hublag sa pagpaka-sal, amo man ang pagbulagay kag diborsyo. Kabahin sang pagkilala sa kinamatarung sang kababainhan kag sang mga mag-asawa ang pagsulong sang *reproductive health* kag pagplano sang pamilya sa sulod sang hangaway. Nagatalana sang rekursu ang mga yunit sang BHB para sa kinahanglanon sa kontrasepsyon. Aktibo nga ginalunsar ang mga pagtuon sa pagtukod sang rebolusyonaryong pamilya kag kontra-

sepsyon sa tunga sang mga mag-asawa.

Pag-abuso sang AFP sa kababainhan

Direkta nga magkabaliskad ang polisiya sang AFP kag BHB. Mismo ang hepe sini nga si Rodrigo Duterte ang nagmandu nga “luthangon sa ila nga kinatawo” ang mga babae nga hangaway. Wala-tuo ang iya nga pagpangbastos kag pagpakanubo sa kababainhan, kag ginaengganyo niya ang mga suldado kag pulis nga maghimo sang mga krimen batuk sa ila.

Lapnagon sa mga yunit sang AFP ang pagpangbastos sa mga kababainhan kag menor-de-edad. Nagakatabo ang mga ini sa kada maglunsar sang mga Retooled Community Support Program (RCSP) ang mga suldado sa komunidad kag madugay nga nagakampo sa mga barangay.

Sang nagligad nga tuig, ginreport ang pilit nga pagpatawag sang mga suldado sa mga kababainhan sang Sityo Tapayanon, Barangay Gupitan, Davao del Norte kada Sabado para magpili kon sin-o ang ila

nga luguson. Nagresulta ini sa madamuan nga pagbusong sa amo nga komunidad kag nagsamad sa mga pamilya.

Lakip man sa listahan ang paglugos sang isa ka elemento sang 54th IB sa isa ka 16 anyos nga babaye sa Tinoc, Ifugao sang 2018. Ginreport sa amo nga tuig ang pagpanghurikap sang isa ka suldado sa isa ka ginang sa Barangay Lob-ong, Asipulo.

Indi lang pila ang mga nalista nga kaso sa Ifugao sang pagpangerida sang mga suldado sa mga may bana. Nareport man ang pag-ihing sang isa ka suldado sa atubang sang mga menor-de-edad nga kababainhan. Kis-a man may nagsinggit nga isa ka suldado sa isa ka komunidad sa Asipulo: “*Two hundred lang ang babaye diri, virgin pa!*”

Sa isa ka interbryu nga ginpublisar sa rebolusyonaryong pahayagan sang Panay nga Daba-daba, salambiton sang mga ginikanan: “Mas maayo pa nga ibilin ang amon dalaga nga anak sa isa ka platun sang BHB sangsa ibilin upod ang isa ka armi.” **AB**

Tuyo nga pagtukod sang kampo sa Quezon, liwat nga ginpaslaw sang pumuluyo

GINPANGUNAHAN SANG MGA kagawad kag tanod sang barangay ang pagbalabag sa plano nga pagtukod sang mga kampo militar sa Barangay San Francisco-B, Lopez, Quezon sang Agosto 7. Ululupod nga ginpalayas sang mga residente ang mga tropa nga magatukod sang detatsment. Suno sa mga upisyal, gilayon nga nagpalab-ot sang reklamo ang mga residente diri sang mabalitaan nila ang plano sang militar.

Ini na ang ikalima nga kahigayunan nga ginpalayas sang mga residente sang Quezon ang mga kampo-militar halin sang bulan sang Mayo. Nauna na diri ang pagpalayas sa mga suldado sa Sta. Elena kag Cawayan sa Lopez; kag Vista Hermosa kag P. Herrera sa Macalelon.

Ka Parts Bagani, Pulang hangaway kag artista sang pumuluyo

Wala sang ikasarang nga magbato nga ginpatay sang gintingob nga pwersa sang 5th Special Forces Battalion kag lokal nga pulis si Jhon Niebres Peñaranda, mas kilala bilang Parts Bagani, 54, upisyal sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa Southern Mindanao Region, kag bantog nga rebolusyonaryo nga artista, sa Barangay Cannery Site, Polomolok, South Cotabato sang Agosto 16. Indi armado kag wala siya sa kahimtangan nga magbato.

Kilala sa sulod kag gwa sang rebolusyonaryong hublag si Ka Parts bilang nagapanguna nga rebolusyonaryong pintor kag dibuhista nga nakabase sa BHB. Naghalin siya sa sahi nga petiburges pero ginhalad niya ang bilog nga kabuhi kag kinaalam sa pagsakdag sa masang ginapigos. Samtang uyat ang armalayt, sa hilikuton militar kag hilikuton masa, nagahimo siya sang mga obra nga nagsalaming sa handum sang pumuluyo nga mahilway halin sa pagpamigos, pagpanghimulos, gutom kag kabudlayan kag para sa pungsodnon kag pangkatilingban nga kahilwayan.

Samtang nakilala sa iya nga mga obra bilang rebolusyonaryong artista, pangunahon, si Ka Parts isa ka

hangaway kag kadre militar sang BHB. May manggaranon siya nga inagihan sa pagpakig-away, sa mga pagsulong kag pag-atras, sa pagpanguna sa mga taktikal nga opensiba kag sa pagtuon sang arte sang gera. Ginapadalman niya ang paghimo sang mga tikang para labi nga patason ang ikasarang sang BHB kag sang mga Pulang hangaway sa armadong paghimakas.

Ang iya nga kinaalam sa pagdibuhog ginagamit niya sa pagkrokis sang mga plano sa mga taktikal nga opensiba. Indi maayuan ang iya nga mga gin-amot sa pagsulong sang armadong rebolusyon sa rehiyon sang Southern Mindanao kag sa iban nga bahin sang Mindanao. AB

8 armadong aksyon sa 6 ka prubinsya

Walo ka armadong aksyon ang ginlunsar sang mga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa Negros Oriental, Northern Samar, Oriental Mindoro, Surigao del Sur, Capiz kag Agusan del Norte halin Hulyo 25 tubtob Agosto 14. Indi magnubo sa walo ka suldado ang napatay sa mga ini.

Isa ka elemento sang 62nd IB ang napatay sa mga operasyong haras sang BHB sa Negros Oriental sang Agosto 11. Isa ka pulis man ang napilasan sa Los Angeles, Butuan City sang Hulyo 27. Isa pa ka suldado ang napatay sa opensiba sa Barangay Victory, Las Navas Northern Samar sang Hulyo 9.

Oriental Mindoro. Apat ka suldado ang napatay kag duha ang napilasan sang palukpan sila sang eksplosibo sang BHB-Mindoro sa ila kampo sa Barangay Panaytayan, Mansalay, Oriental Mindoro sang Agosto 4.

Ginpalukpan man sang eksplosibo sang BHB ang komboy sang anum ka salakyan militar sa Sityo Tambangan, Barangay San Juan, Bulalacao sang

Agosto 14.

Capiz. Ginsilutan sang BHB si Cpl. Frederick Villasis sang 12th IB sang Agosto 11 sa Barangay Lahug, Tapaz. Nakumpiska sa iya ang isa ka pistolang Glock. Imbolbado siya sa masaker kag madamuan nga pagpangaresto sa mga mangunguma nga Tumandok sang Disyembre 30.

Surigao del Sur. Duha ang pilason kag isa ang napatay sa tropa sang 36th IB sa operasyong haras sang BHB sa Surigao del Sur sa dulunan sang Barangay Bayogo, Madrid sang Hulyo 25. Ginpalukpan man sang BHB ang mga elemento sang 75th IB nga nagapanglihot sa Barangay Bolhoon, San Miguel sang Hulyo 29. AB

Pagkwari sa Negros, ginapauntat. Sang Agosto 12, nag-apela ang mga mangunguma sang Silay City para pauntaton ang mga operasyon sang pagkwari sa Silay City, Negros Occidental. Ginkundenar nila ang wala untat nga paghawan sa kagulangan nga nagadulot sang pagbaha kag pagkasamad sang ila mga pananom. Sa lima ka operasyon sang pagkwari sa lugar, isa sini ginapanag-iyahan sang meyor sang syudad nga si Mark Andrew J. Golez.

Pagpahalin sa Coca-Cola sa Cebu, napasuspendir. Temporaryo nga ginsuspendir ang pagpahalin sa Coca-Cola pagkatapos maghimo sang kasugtanan sa tunga sang mga kontraktwal nga mamumugon kag ila prinsipal nga kontraktor sang Agosto 9 sa Mandaue City, Cebu. Ini pagkatapos magpasaka sang kaso ang mamumugon sa National Conciliation and Mediation Board. Lakip sa ila ginreklamo ang *union busting* kag indi makatawo nga kahimtangan sa pagtrabaho, kon sa diin pilit nga ginapatungod ang mga mamumugon sang iban pang mga trabaho.

Protesta sa Talisay City. Nagmartsa pakadto sa upisina sang Civil Service Commission sa Bacolod City sang Agosto 9 ang mga ginpahalin nga empleyado sang Talisay City Government kag Bacolod City Water District agud ipanawagan nga ibalik na sila sa trabaho.

Mga bakwit sa Haran, nagbalik na sa Talaingod. Nagdesisyon nga magbalik ang nabilin nga 100 tumandok nga Talaingod Manobo sa ila dutang ansestral sang Agosto 9 pagkatapos ang pito ka tuig. Nagbakwit kag nagsangtwayo sila sa UCCP Haran Center sa Davao City halin pa 2014 pagkatapos paliwat-liwat nga salakayon sang militar ang ila mga komunidad.

Duta nga ulumhan sa Masbate, gin-agaw sa ngalan sang ekoturismo

Masobra 21,000 residente ang mapalayas sa ila mga ulumhan kag pangisdaan dulot sang proyekto nga Masbate International Tourism Enterprise and Special Economic Zone sang Empark Land Development Inc. Sakop sang proyekto ang masobra 1,854 ektarya nga dutang agrikultural sa pito ka barangay sa higad-baybay sang banwa sang Dimasalang kag apat sa katambi nga Palanas. Luwas diri, bangud deklarado nga mga sangtaryong marino, daan na nga ginadumili sa mga residente ang pagpangisda sa may 222-ektaryang dagat kag bakawan sa erya. Pero sa idalom sang Empark, nagakapeligro nga maubos ang mga ini.

Ginapabugal ni Duterte nga ini na ang pinakadaku nga proyektong pangturismo. Masobra ₱190 bilyon ang ginpuhunan diri ni Huang Rulun, bilyonaryo nga Chinese nga nagapanagiya sang Empark kag malapit kay Duterte. Nagaatubang si Huang sang mga kaso nga korapsyon sa ila pungsod. Sang nagaumpisa pa lang si Duterte sa poder naghatag siya sang ₱1.4 bilyon para kuno sa konstruksyon sang duha ka *drug rehabilitation center*.

Sang Abril 2018 ginsuguran sang Empark ang operasyon sini para itransporma pakadto sa sonang pangturismo ang nasambit nga mga kadutaan kag nagapadayon ini subong sa pihak sang pandemya. Ang enggrandeng proyekto plano nga pagatukuran sang mga *casino, mall, hotel, golf course* kag piyer para sa mga yate. Dugang pa diri ang masobra 50 pang pasilidad. Sa kadakunon kag kalapad sang proyekto, ginatantya nga sa 2044 pa makumpleto ang ulihi nga hut-ong sang konstruksyon sini.

Turismo para sa dumuluong nga kapital

Todo-todo ang pagduso sang rehimeng Duterte para sa pamuhunan sa industriya sang turismo bisan sa atubang sang pagbagsak sini sa panahon sang pandemya. Sang 2019, naglab-ot na sa 12.7% sang *gross domestic product* sang pungsod naghalin sa turismo, mas mataas sangsa 12.3% sa nauna nga tuig. Nagkita diri ang gubyerno sang ₱466 bilyon, mas mataas sang 21%

sa tuig antes sini. Sang 2019, naglab-ot sa ₱569.1 bilyon ang pribadong pamuhunan diri.

Sa gahum sang Republic Act 11262, labi pa nga ginbukas sang rehimeng Duterte ang turismo sa dumuluong pamuhunan. Naghatag ang Tourism Infrastructure and Enterprise Zone Authority (TIEZA) sang sarisari nga insentiba para sa mga *tourism enterprise zone* (TEZ o sona sang mga empresang pangturismo).

Lakip diri ang indi pagbayad sang buhis sang anum tubtob 12 tuig, libre nga buhis sa mga igasulod nga dumuluong nga kapital, kagamitan kag serbisyo,

anum ka tuig nga pagpanubo sang buhis sa mga pagkaputo, kag iban pang benepisyo. Luwas diri mahimo nga arkilahan ang erya sang tubtob 75 tuig.

Amo man ang ginatanyag sang TIEZA sa di magnubo sa 12 prayoridad nga TEZ sa siyam nga prubinsya. Lakip ang mga ini sa 20 klaster sang tourism sa bilog nga pungsod nga target sang Department of Tourism nga makapatuhaw sang ₱3.9 trilyong kita sa pagtapos sang rehimen. Sa nasambit nga prayoridad nga mga TEZ, indi magnubo sa 2,000 ektarya ulumhan kag pangisdaan ang igasubasta sang TIEZA.

Sa bilog nga pungsod, pursigido ang rehimeng Duterte nga patituluhan ang mga duta nga daan na nga ginatalauma sang mga mangunguma para mas madali ibaligya kag makonsentrar sa kamot sang mga debeloper. Sang 2019, ginmandu ni Duterte sa Department of Agrarian Reform nga padasigon ang pagbaylo-gamit sang mga dutang agrikultural. Luwas sa mga proyektong pangturismo, malaparan ang pagbaligya sang mga duta para sa mga kapitaistang plantasyon, malaparan nga mina kag mga proyektong *real estate*. AB

Taas presyo sang abono, dugang nga pabudlay sa mangunguma

GINREPORT SANG KILUSANG Magbubukid ng Pilipinas (KMP) sang Agosto 12 nga nagtaas ang presyo sang abono sang ₱200-₱400/bag sa nagligad nga duha ka bulan. Sa datos sang Department of Agriculture (DA), ang presyo sang *prilled urea* ₱1,415.99 kada bag, ₱1,393.32 sa *granular urea*, ₱778.79 sa *amosul* kag ₱1,268.19 sa *complete*. Halos doble ang mga ini kon ikumparar sa presyo sang nagligad nga tuig.

Ginagamitan sang abono ang halos 85% sang mga palayan kag katungang sang mga utanon sa pungsod. Duso sang mga mangunguma nga dapat imbestigahan sang DA ang pagtaas sang presyo kag indi itodo ang pagbakal sang imported kag malahalang nga abono. Kadungan sang pagtaas sang presyo, nagtaas man ang presyo sang petrolyo kag mga pestisidyo.

Himu-himo nga mga kaso batuk sa 9 ka aktibista, ginbasura

Nagasulunod nga ginbasura subong nga bulan sang duha ka rehiyunal nga korte kag mga prosekyutor ang hinu-himo nga kaso nga ginpasaka batuk sa pito ka aktibista sa Metro Manila, Albay kag General Santos City, kag duha ka istap sang National Democratic Front of the Philippines (NDFP).

Una nga ginbasura sang Agosto 4 sang Legazpi Regional Trial Court sa Albay ang kaso nga *gunrunning* batuk kay Pastor Danilo Balucio. Ginbasura sini ang mandamyento nga gingamit sang pulisya sa pag-pang-ukay sa balay ni Balucio kag pag-aresto sa iya sang Mayo bangud wala kuno nakabase ang pagpagwa sini sa matuod nga impormasyon.

Sang Agosto 13, nabalita ang pagbasura sang mga prosekyutor sa reklamo nga *kidnapping* kag napas-lawan nga pagbalik sa isa ka menor-

de-edad nga ginpasaka sang pulisya batuk sa pamatan-on nga aktibista nga sanday Elaine Edzel Emocling, Christine Joy Dual, Alex Danday kag Alfie Omega. Gin-akusar ang apat nga nagrekrut sang mga katapo sang hangaway sang banwa angut sang pagkidnap kuno nila sa isa ka aktibista nga nagahingalan “Trisha.” Gin-athag sang mga prosekyutor nga indi armadong paghimakas ang pag-entra sa mga protesta.

Sang Agosto 12, ginbasura sang General Santos City Regional Trial

Court ang kaso nga *illegal possession of firearms and explosives* batuk sa mag-asawa nga sanday Edgar kag Regina Patulombon nga gin-aresto sang pulisya sang 2015 base sa gintanom nga mga ebidensya nga armas kag eksplosibo. Ginbasura ang kaso pagkatapos nga mahibal-an nga ginpaidalom ang mag-asawa sa imbestigasyon nga wala ginpahibalo ang ila nga mga kinamatarung.

Sang Agosto 19, ginbasura sang korte sa Quezon City ang *search warrant* nga gingamit para tamnan sang mga pusil kag eksplosibo kag arestuhon ang mag-asawa nga Alexander kag Winona Birondo sang 2019. Pareho sila nga istap sang NDFP sa sugilanon pangkalinungan. **AB**

Lider-Mangyan, ginpatay sang militar

Tatlo ka mangunguma ang ginpatay kag pito ang gin-aresto sang mga armadong ahente sang estado sa nagligad nga mga semana.

Sa Occidental Mindoro, ginpatay sang 203rd IB ang sadto lider-tumandok nga si Baduy de la Cruz sa Sityo Cawit, Barangay Gapasan sang Hulyo 29. Daan na siya nga ginasubaybayan sang militar kag pilit nga “ginapasurender.”

Sa Northern Samar, ginpatay sang 20th IB si Nilo Ogatcho, kapitan sang Barangay Victory, Las Navas sang Agosto 19. Suno sa lokal nga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB), balos ini sang militar sa pagkapatay sang isa ka suldado sa opensiba sang Hulyo 9 sa amo nga barangay.

Ginpatay man sang mga elemento sang 63rd IB si Juddy Ragawdaw, daan nga aktibo nga myembro sang organisasyon sang mangunguma sang una nga semana sang Hunyo sa Barangay Loog, Basey, Western Samar.

Iligal nga pag-aresto. Gindakop sang 203rd Brigade kag pulisya ang isa ka mangunguma nga ginpakilala nga “Ernesto Panganiban” sa Barangay Lisap, Bongabong, Oriental Mindoro sang Agosto 6. Gindakop siya sang mga suldado kag pulis para makubra ang ₱4.5-milyon nga padya sa tawo nga gin-imbento ang ngalan.

Sa Sibale, Romblon, apat ka mangingisda nga nagsilong para makalikaw sa bagyo sang Hunyo 2 ang iligal nga gindakop sang mga pulis kag pilit nga ginpasurender bilang mga myembro sang BHB. Ginpasakaan sang himu-himo nga kaso sang *illegal possession of firearms and explosives* sanday Nolan Ramos, Benny Hilamon, Marlon Angelo Torres kag Ma. Teresa Dioquino.

Gindakop man sang 62nd IB kag 94th IB sanday George Francis kag Edwardo Mission, mga residente sang Guihulngan City, Negros Oriental sang Agosto 3. Wala pa ginpatuhaw si Francis samtang gindetiner si Mission sa istasyon sang pulis sa Binalbagan, Negros Occidental. Sang Agosto 3, wala sang patugsiling nga ginistraping sang 94th IB ang mga balay sang pamilya Ponsiano kag Enriquez sa Sityo Tibak, Barangay Santol, Binalbagan.

Sa Masbate, gin-aresto ang barangay kagawad nga sanday Virginia Ezperanza Cabiles, Jinky Esperanza Villadolid kag Dee Madrilejo sa Barangay Talisay, San Fernando sang Agosto 12 pagkatapos akusaran nga may angut sa rebolusyonaryong hublag. Nakapalagyo si Madrilejo apang nadakop sa Masbate City. **AB**

Ilusyon ang 11.8% pagdaku sang GDP

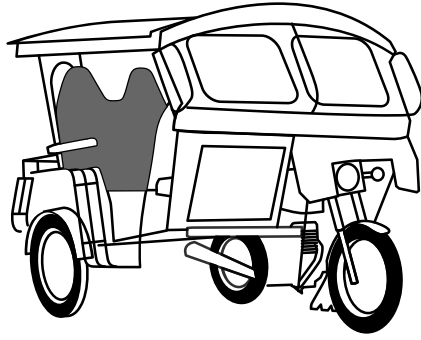
UMPOK LANG HALIN sa nagsadsad nga ekonomya ang nalista nga 11.8% pagdaku sang *gross domestic product* (GDP) sang Pilipinas para sa ikaduha nga kwarto sang tuig. Ginkuha ang numero halin sa 17% pagbagsak sang GDP sa unang kwarto sang 2021. Halin ini sa naghinay (-1.3%) sa pangaduha nga kwarto. Sa tantya sang Ibon Foundation, indi masustenir ang “pag-umpok” sang GDP kon indi maresolbar ang lapnagon nga disempleyo, manubo nga kalidad sang mga trabaho, pagbagsak kag pagkadula sang kita kag kulang nga ayuda.

Kadungan sini, nagkitid ang sektor sang agrikultura sa una nga tunga sang tuig (-3.3% sa unang kwarto kag -1.5% sa pangaduha). Ini dulot sang kumbinasyon sang todo-todo nga importasyon sang karne kag bugas, kawad-on sang subsidyo sa mga mangunguma kag mga restriksyon sa paghulag nga nag-apekto sa mga prodyuser kag bumalakal.

#LetAlicia Speak

Panawagan sang mga grupong pamatan-on para **ibuyagyag ang pagpang-abuso nga gin-agan ni Alicia Lucena** samtang **ilgal siya nga ginditenir sang NTF-ELCAC**, kahimbon ang iya iloy nga ahente, sa gamay nga kwarto sa sulod sang puluy-an sang iya pamilya **halin Abril 19 tubtob Agosto 15.**

2,800

 traysikel drayber

ang naglunsar sang “Piso Kontra 174 Reclamation Project” sa Dumaguete.

Tuyo sini nga **makatipon sang pondo** para sa sige-sige nga protesta kag iban pang aktibidad **kontra sa proyektong reklamasyon.**

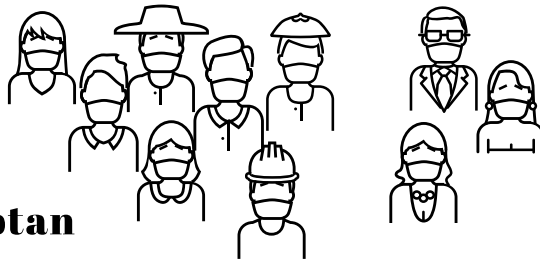
5

 BESES NGA NAGTAAS SANG SUKOT ANG MERALCO

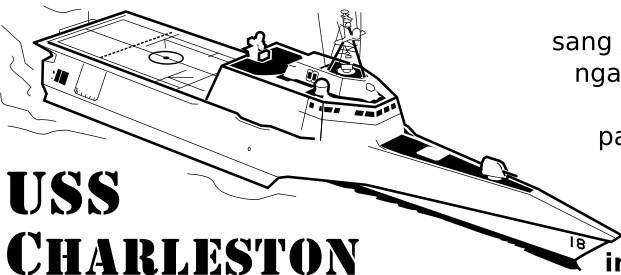
sa **nagligad nga 5 bulan.** Nagalab-ot ang **dugang-sukot sa P0.682 kada kWh** sa kabilugan nga katumbas sang dugang nga balayran nga P136.40 kada bulan sa mga nagakonsumo sang 200kWh kag P341/ bulan para sa 500kWh.

7 sa 10

pamilyang Pilipino ang wala sang sinuptan nga kwarta.

Nagtaas ang numero sang mga pamilya nga ini pakadto **2.3 milyon** sa ikaduha nga kwarto sang 2021 halin **1.9 milyon** sang ulihi nga kwarto sang 2020.

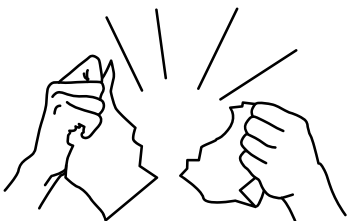
USS CHARLESTON

barko de gera sang US nga nagdungka sa Maynila

sang Agosto 16. Ini ang una nga barko nga nagdungka sa Pilipinas halin 2019 pagkatapos **hatagan ni Rodrigo Duterte sang kasiguruhan ang US nga indi niya pag-ibasura ang Visiting Forces Agreement.**

2,000

lang sa mga **migranteng Pilipino ang ginpahanugutan nga magpauli** sa Pilipinas kada adlaw. Bangud diri, pila ka pulo ka libo nga **istranded** nga Pilipino ang nagaantus gihapon sa madamo nga bahin sang kalibutan.

23 Agosto 1896

Adlaw sang **Singgit sang Pugadlawin**

Masobra lima ka gatos nga Katipunero sa pagpamuno ni **Andres Bonifacio** ang dululungan nga gingisi ang tagsa nila ka sedula bilang senyas sang pagsugod sang pagribok batuk sa mga kolonyalistang Espanyol.

9

 ang **bag-o nga bilyunaryo**

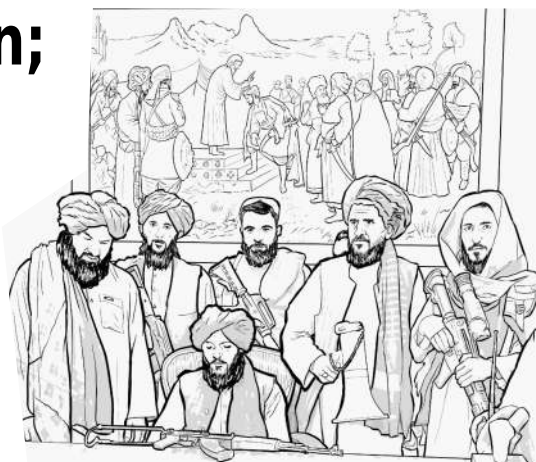
nga nagtuhaw sa panahon sang pandemya

pagkatapos nga **ginkitaan ang pagpauswag kag pagbaligya** sang mga **bakuna batuk sa Covid-19.** Ang \$19.3 bilyon nga kabilugan nga balor sang ila propyedad bastante na nga mabakunahan ang tanan nga pumuluyo sa mga imol nga pungsod.

Ginkuhaan: *The People's Vaccine Alliance*

US, ginpalayas sa Afghanistan; Taliban, nabawi ang poder

Tapos na ang gera. Ini ang deklarasyon sang Taliban sang Agosto 16 pagkatapos agawon sang mga hangaway sini ang Kabul, kapital sang Afghanistan, kag tapuson ang 20-tuig nga okupasyon sang US kag papet sini nga gubyrno. Ang Taliban ang nagaharing hubon sa Afghanistan sang una nga ginlunsar sang US ang gerang agresyon sini sang 2001. Gin-anunsyo na sang grupo ang pagtukod sang Islamic Emirate of Afghanistan sa pagbalik-gahum sini.

Ginbwelo sang Taliban ang opensiba para bawion ang estado poder sang Mayo 4, pagkatapos i-anunsyo sang US ang pag-umpisa sang pag-atras sang mga pwersa pangkombat sa pungsod. Sa sulod lang sang duha ka bulan, nakontrol sang Taliban ang katunga sang mga distrito, lakip ang mga teritoryo nga okupado sang mga karibal sini nga warlord. Sa pihak sini, ginpakagamay ni US Pres. Joseph Biden ang grupo sang Hulyo kag ginsiling “indi masarangan” sang “75,000-katawo” sini nga lutuson ang masobra 300,000-katawo nga Afghan National Army (ANA) nga ginhanas, ginpondohan kag gin-armasan sang US.

Sang Agosto 6, naagaw sang Taliban ang una sini nga syudad nga Zaranj. Sa panahon nga ini, gintanya sang US nga mahimo nga bumagsak ang kapital sa sulod sang 90 adlaw. Sa aktwal, ang halos wala sablag nga pagsalakay sa Kabul kag 20 pang sentrong syudad natabo sa sulod lang sang napulo ka adlaw. Gindunganan ini sang kampanya sang pangumbinsi kag mga pangako nga hatagan sang amnestiya ang tanan nga suldado sang ANA. Wala magbato ang papet nga armadong armi kag sa baylo nagdinalagan, nagsurender o indi gani nagbaliskad sang salakayon ang ila mga syudad.

Nagkaladasma ang US nga pagwaon sa pungsod ang mga tinawo sini sang Agosto 16 man. Lakip sa mga wala nakapauli ang 2,500 migranteng mamumugon, kon sa diin 132 mga Pilipino. Sa atubang sang pangulba nga kalakasan sang madamo nga Afghan kag mga dumuluong, ginbuyok sang 60 pungsod kag United Nations ang Taliban nga tugutan

ang sin-o man nga gusto maghalin sa pungsod.

Panublion nga kahalitan kag kabudlayan

Wala tupong nga kahalitan kag kabudlayan ang ginpanubli sang US sa 20-tuig nga okupasyon sini sa pungsod. Suno sa isa ka panalawsaw sa US, naglab-ot sa 3,487 suldado nga Amerikano kag ila mga alyado, halos 4,000 pribadong “kontraktor”, 80,000 suldadong Afghan kag masobra 84,000 sa bahin sang “oposision” sa 2001-2021 ang napatay sa “wala katapusan nga gera”. May mga tantya nga nagalab-ot sa 875,000 ang napatay nga mga sibilyan. Ara sa 3.5 milyon ang nadislokar bangud sa mga inaway.

Nagalab-ot sa \$2.26 trilyong pangpublikong pondo ang gin-usikan sang US halin 2001 tubtob 2021. Kadam-an sini (\$933 bilyon) kabahin sang Overseas Contingency Operations, ang operasyon “kontra-terorismo” sa luwas sang pungsod sang US Department of Defense.

Naggasto ang US sang \$144.98 bilyon para sa rekonstruksyon kag \$36.29 bilyon para tukuron ang papet nga estado sa una nga 10 tuig sang okupasyon. Suno sa Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, indi magnubo sa 20% sa pondo nga ini gindispalko o ginkurakot sang mga upisyal nga Afghan. Lakip diri ang \$1 bilyong pondo para sa pagtukod sang mga eskwelahan nga magasakop sa mga bata nga babaye, isa ka programang ginamit para hatagan-rason ang okupasyon.

Ginbilin sang US nga wasak ang lokal nga ekonomya sang Afghanistan. Nagaabereyds lang sang 2.5%

ang pagdaku sini sa 2015-2019, halin sang magbuhin ang US sang tropa diri. (Antes sini, ara sa 8% ang tuigan nga abereyds sang pagdaku sang *gross domestic product* (GDP) dulot sang mga daku nga base militar.) Nag-negatibo sang 2.8% ang pagdaku sang GDP sang pungsod sang 2020.

Sa pareho nga tuig, nagsaka pakadto sa 37.9% ang tantos sang disempleyo. Daku nga bahin sini dulot sang pagsira sang mga base militar nga nag-empleyo sa halos 40% sa mga Afghan. (Sa Kabul, may panahon nga 90% sang populasyon higot ang pangabuhian sa embahada kag base militar sang US.)

“Mahuyang” kag nagasalig sa internasyunal nga ayuda ang ekonomya, suno sa World Bank. Sang 2019, 22% sang GDP sini halin sa internasyunal nga mga ahensya. (May panahon nga tubtob 80% sang pungsodnon nga badyet kag 40% sang GDP dumuluong nga ayuda.) Wala sang natukod nga istable nga imprastruktura. Wala napauswag ang agrikultura kon sa diin nagasalig ang 60% sang populasyon. Lapnagon ang kriminal nga mga aktibidad pareho sang ismagling kag baligyaanay sang *opium poppy*, ang tanom nga ginagamit sa produksyon sang iligal nga droga nga *heroin*.

Labing nagbudlay ang pagpangabuhi sang mga Afghan sa pagdalasa sang pandemyang Covid-19. Ara sa 75% ang naghambal nga wala sila sang nabaton nga ayuda halin sa (napatalsik) nga gubyrno. Naglab-ot sa 36% ang nagsiling nga nag-agi sila sang krisis sa pagkaon. Ara sa 72% sang populasyon ang nagakabuhi sa kaimulon, mas mataas kumparar sa 55% sang 2019. AB